

ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ЗМІН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

**Саєнко М.І.,
к.ю.н., доцент**

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглядаються проблеми становлення сучасної системи захисту персональних даних та інформаційних відносин, що виникають у зв'язку з обробкою (збиранням, зберіганням, використанням, поширенням) персональних даних, необхідних для запровадження адекватного юридичного механізму в національну юридичну практику, що сприятиме ефективній реалізації положень Конституції України.

Ключові слова: персональні дані, захист персональних даних, інформація про фізичну особу, моніторинг, скарга, протокол, приписи, звернення, уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Саєнко М.И. / ЗАЩИТА ПЕРСОНАЛЬНЫХ ДАННЫХ В УКРАИНЕ: АНАЛИЗ ИЗМЕНЕНИЙ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ, Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, Украина

В статье рассматриваются проблемы становления современной системы защиты персональных данных и информационных отношений, возникающих в связи с обработкой (сбором, хранением, использованием, распространением) персональных данных, необходимых для введения адекватного юридического механизма в национальную юридическую практику, что будет способствовать эффективной реализации положений Конституции Украины.

Ключевые слова: персональные данные, защита персональных данных, информация о физическом лице, мониторинг, жалоба, протокол, предписания, обращения, уполномоченный Верховной Рады Украины по правам человека.

Saienko M.I. / PROTECTION OF THE PERSONAL DATA IS IN UKRAINE: ANALYSIS OF CHANGES AND PROSPECT OF DEVELOPMENT Dnepropetrovskiy National Universitet im. O. Gonchara, Ukraina

The problems of establishing a modern system of protection of personal data and information relations arising in connection with the processing (collection, storage, use, distribution) personal data are necessary for the implementation of an adequate legal mechanism in national legal practice to facilitate effective implementation of the provisions of the Constitution Ukraine. Major changes to the Law of Ukraine «On Personal Data Protection» are revolutionary character. First, the State Service of Ukraine on Personal Data Protection loses his powers. Second, the amended law is no concept of «registration of personal data.

Thirdly, the owners of personal data are obliged to inform Parliament Commissioner for Human Rights (Ombudsman) of such processing of personal data, which «represents a special threat to the rights and freedoms» subject of personal data.

However, as it is here in Ukraine, the new version does not contain any definition or enumeration types such «special» data or order form or message Ombudsman.

Under the new Law «On Protection of Personal Data» (Article 9) powers to determine the list of «processing of personal data that represents a special threat to the rights and liberties of the subject of personal data» categories of covered requirement message development order and notification forms, endowed with the Ombudsman.

To the law «On the protection of the personal data». The article of 23 Laws provides with Ombudsman the large term of references in the field of protection of the personal data to which, among other, belong: to get and examine an appeal, complaints, suggestions from physical and legal persons on questions the protection of the personal data; to conduct on the basis of appeals or on own initiative the departure, not departure, provided for by the plan not verifications of proprietors or managers of the personal information planned, using rights here; to request and get, and also have an access to any information (to the documents) of proprietors and managers of the personal information, including to have an access to the apartments, where such information is kept; to give out obligatory for implementation requirements (orders), accepted on results verification or to consideration of appeal, including on questions a halt or stopping of processing of the personal data; to give recommendations in relation to practical application of legislation about the protection of the personal data; to draw up reports about bringing in to administrative responsibility and to send them in a court in order of Code of Ukraine about administrative offences.

Key words: data personal, personal protection of data, info about an individual, monitoring, complaint, protocol, orders, appeals, authorized of Verkhovna Rada of Ukraine on human rights.

Стрімка розбудова інформаційного суспільства спонукає дедалі більше вчених-юристів вивчати юридичну природу та закономірності такого досить давнього міжнародно-правового засобу боротьби з порушенням прав людини, як захист її персональних даних. Саме концепція безпеки обігу персональних даних пропонується деякими правниками як найоптимальніше вирішення гуманітарних криз сьогодення.

Сьогодні інформація персонального характеру все частіше розглядається як економічно вигідний товар і як джерело влади. Водночас інформаційна сфера є одним із найважливіших напрямів реалізації інтересів особи, котрі, у свою чергу, разом з інтересами держави та суспільства в інформаційній сфері складають інформаційну безпеку України.

Основні засади державної інформаційної політики та управління інформаційною сферою розкриті в працях І. Арістової та К. Белякова. У контексті концепції захисту прав і свобод людини останніми роками з'явилися праці вітчизняних науковців, в яких досліджуються

окремі аспекти проблем реалізації прав людини у сфері інформаційних відносин (В. Гавловський, Р. Калюжний, Б. Кормич, В. Цимбалюк, М. Швець, Г. Чанишева); захисту персональних даних фізичної особи (А. Баранов, В. Брижко, Ю. Базанов, В. Галаган, А. Марущак, О. Жуківська, А. Пазюк, Р. Чанишев, А. Чернобай та ін.).

Метою статті є висвітлення проблем реформування системи захисту персональних даних в Україні та визначення шляхів їх вирішення, розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення досліджуваної сфери.

Захист інформації про особу гарантовано Конституцією України. Частина друга статті 32 Конституції України не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Але вітчизняним законодавством не повністю визначено режим збирання, зберігання, використання та поширення інформації про фізичну особу. Закон України «Про інформацію» закріплює лише загальні принципи до-

ступу громадян до інформації, що стосується їх особисто. Механізм реалізації зазначеного права належним чином не визначений. Відсутнє й регулювання використання конфіденційної інформації про фізичну особу.

Статтею 11 Закону України «Про інформацію» встановлено, що інформація про фізичну особу – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу [1].

На нашу думку, під поняттям «персональні дані» слід розуміти дані про живу людину, яка ідентифікована або може бути ідентифікована на основі цих даних або на основі цих даних і додаткової інформації, що може потрапити до особи, котра контролює дані, які містять вираження ставлення до цієї людини і вказівку на певну мету або плани відносно цієї людини з боку особи, яка контролює дані, або іншої особи.

Майже тотожне визначення містить Акт про захист персональних даних Великобританії (Data Protection Act 1998) [2]. Дане визначення є конкретизованим та, що найголовніше, робить акцент саме на меті використання інформації про фізичну особу, яка відповідно до положень ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» [3] обов'язково має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установах чи інших документах, які регулюють діяльність володільця бази персональних даних, та відповідають законодавству про захист персональних даних.

На сьогодні Радою Європи, членом якої є Україна, прийнято більше ста правових документів, рекомендацій тощо, спрямованих на врегулювання суспільних відносин в інформаційній сфері [4, с.73-74], зокрема: Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних», Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту і Ради від 15 грудня 1997 року «Про обробку персональних даних і захисту права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі» та Конвенція № 108 Ради Європи від 28 січня 1981 року «Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру» (підписано від імені України 20 серпня 2005 року), які були враховані під час підготовки проекту Закону про захист персональних даних.

Відповідно до наведеної Конвенції № 108 персональні дані – будь-яка інформація про фізичну особу, що ідентифікована або може бути ідентифікована [5]. Необхідно підкреслити, що зазначена Конвенція вважається першим міжнародним документом про взаємні права та обов'язки, що містить загальноєвропейські норми (стандарти), які створюють умови регулювання суспільних відносин у сфері захисту персональних даних. Норми Конвенції є імперативними, тобто такими, від яких країни, які до неї приєдналися, не можуть відступати.

З метою забезпечення захисту персональних даних у національному інформаційному просторі та взаємодії країн-учасниць Конвенції кожна країна призначає уповноважений орган, назву й адресу якого необхідно вказати в повідомленні, яке надсилається до Генерального Секретаря Ради Європи [6, с.34-35].

Система захисту персональних даних в Україні здійснюється на основі Конституції України, Законів України «Про захист персональних даних», «Про інформацію» та ін. Національні стандарти захисту персональних даних в Україні перебувають на етапі реформування. Україна намагається на правовому рівні закріпити загальні засади системи захисту (порядок роботи уповноваженого з питань захисту персональних даних; побудову механізму захисту і т.д.). Закон України «Про захист персональних даних» запровадив прогресивні норми, які покликані охороняти конфіденційні дані та приватну інформацію громадян під час їх обробки та зберігання у різноманітних базах

даних. При цьому Закон все ж є базовим документом, на основі якого почалася та триває активна робота з розробки цілої низки підзаконних актів, що деталізують норми Закону на стадії їх практичного застосування.

З 1 січня 2014 року набрали чинності зміни до Закону України «Про захист персональних даних», внесені Законом ВР від 03 липня 2013 року № 383 – VII. Основні зміни до Закону України «Про захист персональних даних» носять революційний характер.

По-перше, Державна служба України з питань захисту персональних даних втрачає свої повноваження. По-друге, в новій редакції Закону відсутнє поняття «рестрація баз персональних даних». По-третє, власники баз персональних даних зобов'язані повідомляти Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (Омбудсмена) про таку обробку персональних даних, яка «представляє особливу загрозу для прав і свобод» суб'єкта персональних даних. При цьому, як прийнято у нас в Україні, нова редакція не містить ні визначення, ні перерахування видів такої «особливої» обробки даних, ні порядку, ні форми повідомлення Омбудсмена.

Відповідно до нової редакції Закону «Про захист персональних даних» (стаття 9) повноваженнями з визначення переліку видів «обробки персональних даних, що представляє особливу загрозу для прав і свобод суб'єкта персональних даних», категорій суб'єктів, на яких поширюється вимога про повідомлення, розробки порядку і форми відповідного повідомлення наділяється Омбудсмен.

Стаття 23 Закону наділяє Омбудсмена великим колом повноважень у сфері захисту персональних даних, до яких, серед інших, належать:

- отримувати і розглядати звернення, скарги, пропозиції від фізичних та юридичних осіб із питань захисту персональних даних;
- проводити на підставі звернень або за власною ініціативою виїзні, невиїзні, планові, позапланові перевірки власників або розпорядників персональних даних, користуючись при цьому правами, передбаченими Законом України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» [7];
- зажадати й отримувати, а також мати доступ до будь-якої інформації (документів) власників і розпорядників персональних даних, у тому числі мати доступ до приміщень, де зберігається така інформація;
- видавати обов'язкові для виконання вимоги (приписи), прийняти за результатами перевірки або розгляду звернення, в тому числі з питань призупинення або припинення обробки персональних даних;
- надавати рекомендації щодо практичного застосування законодавства про захист персональних даних;
- складати протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності і направляти їх до суду в порядку Кодексу України про адміністративні правопорушення [8].

Що ж до адміністративної відповідальності у сфері захисту персональних даних, то за великим рахунком зміни торкнулися диспозитивної частини статей 188-39, 188-40 КпАП України, в якій один контролюючий орган – Державна служба України з питань захисту персональних даних – змінився іншим – Уповноваженим Верховної Ради з прав людини.

У розмірах штрафних санкцій посилювання не відбулося: так, за неповідомлення Омбудсмена про обробку персональних даних, яка підлягає повідомленню, встановлені штрафи в розмірі від 1700 до 3400 грн. з громадян та від 3400 до 6800 грн. з посадових осіб та підприємців.

Невиконання законних вимог Уповноваженого з прав людини у сфері захисту персональних даних тягне за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від 3400 до 6800 грн., а на посадових осіб і підприємців – від 6800 до 17000 грн.

Відповідно, за 9 статтею ЗУ «Про захист персональних даних» Омбудсмен має бути повідомлений про обробку персональних даних, що представляє особливий ризик для прав і свобод людини, протягом 30 робочих днів із дня початку такої обробки. Про кожну зміну таких відомостей Уповноваженому необхідно повідомляти протягом 10 робочих днів з моменту їх настання.

До переліку заборонених до обробки персональних даних додалися дані, що стосуються біометричних і генетичних даних. Частина 2 статті 7 Закону передбачає перелік випадків, на які не поширюється заборона на обробку персональних даних із забороненого до обробки переліку. До таких випадків належать:

- однозначна згода на обробку таких даних суб'єкта персональних даних;
- обробка таких даних з метою надання правової допомоги;
- обробка з метою охорони здоров'я або встановлення медичного діагнозу;
- вирок суду, виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

Якщо проаналізувати відповідне законодавство країн Європейського союзу (Європейська Конвенція 1981 року «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних», Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 95/46/ЄС 1995 року, а також внутрішнє законодавство країн ЄС) можна припустити, що даний список буде стосуватись автоматизованої обробки й обробки для передачі даних по телекомунікаційних каналах і комп'ютерних мережах.

Про невідповідність попередніх редакцій ЗУ «Про захист персональних даних» Конвенції 1981 року та Директиві ЄС 1995 року вказувала Уповноважений з прав людини в Україні Валерія Лутковська у своєму зверненні до Президента України від 05 жовтня 2012 року.

Редакція Закону, яка набирала чинності у 2014 році, наближає нас до високих європейських стандартів у сфері

захисту права громадянина на приватність його особистого життя.

Залишається сподіватися, що й надалі українське законодавство у сфері захисту персональних даних буде розвиватися саме в напрямі захисту приватного життя особистості, тобто слідувати тій меті, заради якої, власне, й виник інститут захисту персональних даних у цивілізованому світі, а «третирування» підприємців та юридичних осіб зобов'язаннями реєструвати бази даних про контрагентів і співробітників, перспективою перевірок та штрафів назавжди залишиться в минулому.

Слід відмітити, що такий елемент національного механізму захисту персональних даних, як застосування юридичної відповідальності, має особливе значення. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних» [9] встановлена адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних, яка виступає як примусовий засіб реалізації державного управління у сфері захисту персональних даних, як засіб забезпечення охорони прав суб'єктів персональних даних та як засіб застосування санкцій за вчинення адміністративних правопорушень та злочину.

Потреба в автоматизованій обробці персональних даних залишається поза сумнівом, що, у свою чергу, зумовлює необхідність додаткового їх захисту. З огляду на зазначене, важливим питанням є співвідношення свободи та захисту. Вирішення проблеми можливе шляхом запровадження окремих реєстрів персональних даних, головним принципом функціонування яких буде цільове використання інформації про фізичну особу (наприклад, відповідні реєстри щодо податків, соціального та медичного забезпечення) [10].

Питання перспектив удосконалення системи захисту персональних даних потребує більш глибокого та змістовного аналізу діючих світових стандартів та широкого громадського обговорення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
2. Data Protection Act 1998 [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/29/contents>. – Title from the screen.
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
4. Інформаційне законодавство: Збірник законодавчих актів: У 6 т. / За заг.ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чижак.-Т.5. Міжнародно-правові акти в інформаційній сфері. – К.: ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2005.– С. 73-74.
5. Конвенція № 108 Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних». Страсбург, від 28 січня 1981 року // <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/108-Ukrainian.pdf>.
6. В.М. Брижко, О.М. Гальченко, В.С. Цимбалюк, О.А. Орехов, А.М. Чернобров. Інформаційне суспільство. Дефініції: людина. Її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / За ред. доктора юридичних наук, професора, Р.А. Калюжного, доктора економічних наук М.Я. Швеця.-К.: «Інтеграл», 2002. – С.34-35.
7. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 № 776/97-ВР [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/776/97-%D0%B2%D1%80>
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 № 8073 [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних: Закон України від 02.06.2011 року № 3454-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_06_02/T113454.html.
10. Проект Рекомендації щодо забезпечення захисту персональних даних у базах персональних даних від незаконної обробки, а також від незаконного доступу до них [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.zpd.gov.ua/R/perelik/perelik/0822%202011_IT_security.htm.